

MUHASEBE VE DENETİM ONTOLOJİSİNDE E-DÖNÜŞÜM SÜRECİ KAPSAMINDAKİ DİJİTAL PARADİGMALARA TEORİK VE FELSEFİ AÇIDAN PRAGMATİK YAKLAŞIM*

Prof. Dr. Fatma TEKTÜFEKÇİ**

Ös
358

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
Özel Sayı 2018; 20, ös358- ös376

ÖZ

Çalışmada; “Acaba Türkiye’de yaşanan e-Dönüşüm sürecindeki elektronik muhasebe ve denetim uygulamalarının teorik ve felsefi boyutu açısından hangi aşamadayız?”, “Türkiye’de e-Uygulamalarla e-Dönüşüme hazır mıyız?” sorularına cevap aranmıştır. Bu amaçla, Türkiye’deki elektronik muhasebe ve denetim uygulamaları ontolojisinde dijital paradigmalar teorik ve felsefi açıdan pragmatik yaklaşımla ele alınmıştır. E-dönüşümün parçası olarak güncel tüm elektronik muhasebe belgeleri ve defterler ile düzeni incelenmiştir. Çalışma konusuna ilişkin web tabanlı araştırmanın yanı sıra nitel araştırma yöntemlerinden odak grup görüşmesinden yararlanılarak uygulamacıların görüşlerine de yer verilmiştir. Ontolojinin ışığında dijital paradigma olarak e-dönüşümün ütopya olmadığı açıkça ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: e-Dönüşüm, e-Uygulamalar, Muhasebe ve Denetim Ontolojisi, Dijital Paradigma, Pragmatik Yaklaşım.

JEL Sınıflandırması: M40, M41, M42.

* Makale gönderim tarihi: 17.06.2018; kabul tarihi: 16.07.2018.

Bu çalışma, 13-15 Eylül 2018 tarihlerinde MODAV tarafından Nevşehir’de düzenlenen 15. Uluslararası Muhasebe Konferansı’nda bildiri olarak sunulmuş ve alınan eleştiriler dikkate alınarak yeniden hazırlanmıştır.

** Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı, f.tektufekci@deu.edu.tr, orcid.org/0000-0003-4276-0959.

Atf: Tektüfekçi, F. (2018). Muhasebe ve denetim ontolojisinde e-dönüşüm süreci kapsamındaki dijital paradigmalara teorik ve felsefi açıdan pragmatik yaklaşım. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20 (Özel Sayı), ös358-376

A PRAGMATIC APPROACH TO DIGITAL PARADIGM IN THE E-TRANSFORMATION PROCESS IN ACCOUNTING AND AUDITING ONTOLOGY WITH THEORETICAL AND PHILOSOPHICAL VIEW

ABSTRACT

In the study, the answers are tried to be found to these questions: “In which level are we in the e-transformation process taking place in Turkey in the view of theoretical and philosophical dimension of accounting and auditing practices?”, “In Turkey are we ready to e-transformation with e-practices?”. With this aim, the digital paradigm in electronic accounting and auditing practices ontology in Turkey, are studied with pragmatic approach by theoretical and philosophical dimension. As a part of e-transformation, all current electronic accounting documents, journal & ledgers and system is considered. Relative to the topic of the study web based research and one of the qualitative survey methods which are focus group interview is done. With the view of ontology, as a digital paradigm it is discovered that e-transformation is not a utopia.

ÖS
359

Keywords: E-Transformation, E-Practices, Accounting and Auditing Ontology, Digital Paradigm, Pragmatic Approach.

JEL Classification: M40, M41, M42.

1. GİRİŞ

Günümüzde Endüstri 4.0 ile birlikte elektronik dönüşüm (e-Dönüşüm) kapsamında dijital ortamda elektronik muhasebe ve denetim uygulamalarına geçiş yaşanmıştır. Bu çalışmada; “Acaba Türkiye’de yaşanan e-Dönüşüm sürecindeki muhasebe ve denetim uygulamalarının teorik ve felsefi boyutu açısından hangi aşamasındayız?”, “Türkiye’de e-Uygulamalarla e-Dönüşüme hazır mıyız?” sorularına cevap aranmıştır. Çalışmada amaç; öncelikle Türkiye’de elektronik muhasebe ve denetim uygulamaları ontolojisini tartışmaktır. Elektronik muhasebe belgeleri olan; Elektronik Fatura (e-Fatura), Elektronik İrsaliye (e-İrsaliye), Elektronik Arşiv (e-Arşiv) Fatura uygulamalarından sonra 01.01.2018 tarihi itibarıyla sisteme dâhil olan Elektronik Serbest Meslek Makbuzu (e-Serbest Meslek Makbuzu) ve Elektronik Müstahsil Makbuzu (e-Müstahsil Makbuzu)’nu incelemektir. Ardından Elektronik Defter (e-Defter) Uygulamaları kapsamındaki yevmiye defteri ve defter-i kebir ile yine 01.01.2018 tarihi itibarıyla belirlenen mükellefler için gündeme gelen Defter-Beyan Sistemi uygulamasını irdelemektir. Bu uygulamalara yönelik yazılımların önemini vurgulamaktır. Bu bağlamda, dijital paradigmları teorik açıdan inceledikten sonra felsefi boyutunu pragmatik bir yaklaşımla ele almaktır.

2. TÜRKİYE’DE MUHASEBE VE DENETİM ONTOLOJİSİNDE DİJİTAL PARADİGMALARA PRAGMATİK YAKLAŞIM

E-Dönüşüm sürecinde endüstri 4.0, toplum 5.0 uygulamaları gündeme gelmiş ve Türkiye’de

de elektronik muhasebe belge ve defter düzenine hızla geçilmiştir. Amaç, mükelleflerin vergi kanunlarına uyumlarının artırılması ile kayıt dışıcılığını izleyerek önlemektir. Buna yönelik olarak öncelikle e-Fatura kullanma ve e-Defter tutma zorunluluğu getirilmiştir.

2.1. Elektronik Muhasebe Belgelerini Kullanma ve Defterlerini Tutma Zorunluluğu

Maliye Bakanlığı'na verilen yetkilere istinaden; 04.12.2003 tarihli ve 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu kapsamında madeni yağ lisansına sahip olanlar ile bunlardan 2011 takvim yılında mal alan mükelleflerden 31.12.2011 tarihi itibariyle asgari 25 Milyon TL brüt satış hasılatına sahip olanlar ile 06.06.2002 tarihli ve 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli (III) sayılı listedeki malları imal, inşa veya ithal edenler ile bunlardan 2011 takvim yılında mal alan mükelleflerden 31.12.2011 tarihi itibariyle asgari 10 Milyon TL brüt satış hasılatına sahip olanlara e-Fatura ve e-Defter uygulamasına dâhil olma zorunluluğu getirilmiştir (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 421) 14.12.2012 Tarih ve 28497 Sayılı Resmi Gazete, Madde 1./1.3.;3./3.1./3.1.1.). E-Fatura uygulamasına kayıtlı mükelleflerin birbirlerine sattıkları mallar ve ifa ettikleri hizmetler için düzenledikleri faturaları 01.04.2014 tarihinden itibaren e-Fatura olarak göndermeleri ve almaları zorunludur (397 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği 3./3.1 Değişiklik 421 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği 3./3.1./3.1.3. ve 4./4.1. Değişiklik Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 433) 30.12.2013 Tarih ve Mükerrer 28867 Sayılı Resmi Gazete, Madde 16./a.-b.). Zorunluluk kapsamına giren mükelleflerin; e-Fatura uygulamasına 2013 takvim yılı (01.09.2013 tarihi itibariyle GİB' e başvurulması), e-Defter uygulamasına ise 2014 takvim yılı (E-Defter yazılımlarını kendi geliştiren mükelleflerin 01.09.2014 tarihi itibariyle e-Defter test süreçlerini başarıyla tamamlamış olmaları) içerisinde geçmeleri zorunluluğu bulunmakta idi (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 421) 14.12.2012 Tarih ve 28497 Sayılı Resmi Gazete, Madde 3./3.2./3.2.1.). Bu mükelleflere ilave olarak; 2014 veya müteakip hesap dönemleri brüt satış hasılatı 10 Milyon TL ve üzeri olan mükellefler, 06.06.2002 tarihli ve 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli (I) sayılı listedeki malların imali, ithali, teslimi vb. faaliyetleri nedeniyle Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK)'dan lisans alan mükelleflere (Bayilik lisansı olanlar, münhasıran bu lisansa sahip olmaları nedeniyle bu bent kapsamında değerlendirilmemektedir) lisans aldıkları tarihi izleyen hesap döneminin başından itibaren (lisans alma tarihi ile izleyen hesap dönemi arasındaki sürenin üç aydan kısa olması halinde isteyen mükellefler açısından bir sonraki hesap döneminin başından itibaren); 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli (III) sayılı listedeki malları imal, inşa ve ithal eden mükelleflere hesap döneminin başından itibaren (mükellefiyet tesis tarihi ile izleyen hesap dönemi arasındaki sürenin üç aydan kısa olması halinde isteyen mükellefler bir sonraki hesap döneminin başından itibaren), e-Fatura ve e-Defter uygulamalarına geçme zorunluluğu getirilmiştir. İlk benttekilerden 2014'te sağlayanlar 01.01.2016 tarihinden itibaren, 2015 veya müteakip hesap dönemlerindeki ise ilgili hesap dönemine ilişkin gelir ve/veya kurumlar vergisi beyannamesinin verileceği tarihi takip eden hesap döneminin başından itibaren, diğer bentlerinde sayılanlardan Tebliğin yayım tarihinden önce lisans alan veya mükellefiyet tesis ettirenler 01.01.2016 tarihinden itibaren, bu Tebliğin yayım tarihinden sonra lisans alan veya mükellefiyet tesis ettirenler ise, lisans aldıkları ya da mükellefiyet tesis ettirdikleri tarihi izleyen hesap döneminin başından itibaren (normal hesap dönemine tabi olanlar için bu tarih 01.01.2018 idi) bu uygulamalara geçme zorunluluğu bulunmaktadır (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 454) 20.06.2015 Tarih ve 29392 Sayılı Resmi Gazete, Madde 2.). Bunun

dışında, Elektronik Fatura Kayıt Sistemi (EFKS) kapsamında faturalarını elektronik ortamda oluşturma ve muhafaza izni almış olan mükelleflerin, 01.04.2015 tarihinden geç olmamak üzere Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB)'in kendilerine yazıyla bildireceği bir tarihe, internet üzerinden mal ve hizmet satışı yapan ve 2014 yılı gelir tablosu brüt satış hasılatı tutarı 5 milyon lira ve üzerinde olan mükelleflerin, en geç 01.01.2016'e kadar e-Arşiv Uygulamasına geçmesi gerekiyordu (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 433)'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Sıra No: 443) 30.12.2014 Tarih ve 29221 Sayılı Resmi Gazete, 9.). 24.12.2015 tarih ve 29572 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren ve "İnternet Satışı Nedeniyle e-Arşiv Uygulamasına Geçiş Zorunluluğu Getirilen" mükelleflerin kapsamını belirleyen 464 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği ile İnternet üzerinden mal ve hizmet satışı yapan ve 2016 hesap dönemi brüt satış hasılatı 5 Milyon TL ve üzerinde olan mükelleflere artık 01.01.2018 tarihi itibarıyla e-Arşiv Uygulamasına geçme zorunluluğu getirilmiştir. Bu kapsamda, belirtilen özellikleri haiz mükelleflerin vergisel uygulamalar açısından hukuki bir sorun yaşamaması ve cezai işlemlere maruz kalmaması adına 31.12.2017 tarihine kadar e-Fatura, e-Arşiv Fatura ve e-Defter uygulamalarına ilişkin gerekli başvurularını ve hazırlıklarını elektronik ortamda yapmaları gerekmekte idi (01.01.2018 Tarihi İtibarıyla E-Fatura, E-Arşiv Fatura ve E-Defter Uygulamalarına Zorunlu Olarak Dâhil Olması Gereken Mükellefler Hakkında Duyuru 2017).

ÖS
361

E-Fatura ile birlikte düzenlenen yardımcı belge olan e-İrsaliye; GİB e-Fatura Paketi ve kılavuzları kapsamında ilk yayım tarihi olarak 10.11.2016 tarihi itibarıyla taslak şeklinde yer almış, zorunluluk esası olmaksızın isteğe bağlı olarak 01.01.2017 tarihinden itibaren uygulamaya geçmiştir. E-İrsaliye Uygulaması zorunlu bir uygulama olmayıp, uygulamadan; 397 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu (VUK) Genel Tebliği kapsamında getirilen e-Fatura Uygulamasından yararlanma iznine sahip olan, e-İrsaliye düzenleyebilme ve iletebilme konusunda gerekli hazırlıklarını tamamlayarak e-İrsaliye Uygulamasına dâhil olmak için gerekli başvuruyu yapan mükellefler, istemeleri halinde 01.01.2018 tarihinden itibaren yararlanabilirler (<http://www.efatura.gov.tr> 12.03.2018).

Görüleceği üzere 01.01.2018 tarihi itibarıyla, başka bir ifadeyle cari yılda artık e-Fatura, e-Arşiv Fatura, e-İrsaliye ve e-Defter uygulamalarına zorunlu olarak dâhil olması gereken mükelleflerin kapsamı genişletilmiştir. Ancak henüz cari yılda e-Serbest Meslek Makbuzu (e-SMM) ve e-Müstahsil Makbuzu (e-MM) zorunlu bir uygulama olmayıp, 213 sayılı VUK hükümleri uyarınca serbest meslek makbuzu ve müstahsil makbuzu belgesini düzenlemek zorunda olan mükellefler e-SMM için (noterler hariç), istemeleri halinde 01.01.2018 tarihinden itibaren uygulamaya dâhil olabileceklerdir. VUK Genel Tebliği ile zorunluluk getirilen haller dışında; e-Fatura, e-Arşiv Fatura ve e-Defter uygulamalarına dâhil olma zorunlulukları bulunmayacaktır (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487) 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete, Madde 4/6; 5/6).

213 sayılı VUK ile 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)'da yer alan düzenlemeler çerçevesinde 1 Sıra No.lu Elektronik Defter Genel Tebliği ile defterlerin elektronik ortamda oluşturulması, kaydedilmesi, muhafazası ve ibrazına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Bununla birlikte 17.12.2017 tarihli ve 30273 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 486 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği ile de serbest meslek erbabı, işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler ile basit usule tabi olan mükellefler için Defter-Beyan Sistemi sunulmuştur (Defter-Beyan_Sistemi_Duyurusu 2018). Türkiye'de 01.01.2018 tarihi itibarıyla; başka bir ifadeyle

cari yılda, kazançları basit usulde tespit edilenler, serbest meslek kazancı elde eden gerçek kişiler, serbest meslek kazancı elde eden adi ortaklıklar, serbest meslek kazancı elde eden adi ortaklıkların ortakları, serbest meslek kazancı elde eden kolektif şirketlerin ortakları ile adi komandit şirketlerin komandite ortaklarının Defter-Beyan Sistemine başvuru yapmaları ve Sistemi kullanım zorunluluğu bulunmaktadır (2018-Yilında-Sistemi-Kimler-Kullanacak 2018). Başvurular serbest meslek erbapları tarafından 31.01.2018, basit usule tabi olan mükellefler açısından ise 30.06.2018 tarihine kadar yapılabilecektir.

Söz konusu dijital muhasebe ve denetim uygulamalarına yönelik yapılan yazın taramasını incelemek yararlı olacaktır.

2.2. Elektronik Muhasebe Belge Uygulamaları

ös
362

Çalışmada bu alt başlıkta, öncelikle GİB'in e-Fatura uygulaması kapsamındaki; Elektronik Fatura (e-Fatura), Elektronik Arşiv (e-Arşiv), Elektronik İrsaliye (e-İrsaliye), Elektronik Serbest Meslek Makbuzu (e-SMM) ve Elektronik Müstahsil Makbuzu (e-MM) uygulamaları kısaca incelenecektir. Konunun oldukça kapsamlı olması nedeniyle, Elektronik Bilet (e-Bilet) ve Elektronik Yolcu Listesi (e-Yolcu Listesi) inceleme dışı tutulmuştur. Söz konusu belgeler yeni bir belge türü olmayıp, kâğıt ortamında düzenlenen belgelerin dijital ortamda oluşturulmuş şeklidir.

Elektronik Fatura (e-Fatura) Uygulaması

Elektronik Belge (e-Belge); şekil hükümlerinden bağımsız olarak Vergi Usul Kanunu (VUK)' a göre düzenlenmesi zorunlu olan belgelerde yer alan bilgileri içeren elektronik kayıtlar bütünü, Elektronik Fatura (e-Fatura); Tebliğ'de yer alan şartlara uygun olan ve e-Belge biçiminde oluşturulmuş faturayı, E-Fatura Uygulaması; GİB tarafından belirlenen standartlara uygun mesajların, taraflar arasında güvenli bir şekilde aktarılması olanağını sunan uygulamaların genel adını, ifade eder. E-Fatura, yeni bir belge türü olmayıp, kâğıt fatura ile aynı hukuki niteliklere sahiptir (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 397) 05.03.2010 Tarih ve 27512 Sayılı Resmi Gazete, Madde 2.-3.).

E-Fatura uygulaması elektronik imza araçları (tüzel kişiler için Mali Mühür, gerçek kişiler için Nitelikli Elektronik Sertifikaları-NES ya da Mali Mühür) ile elektronik ortamda yapılmaktadır. Uygulamada “Gönderici Birim”, “Merkez” ve “Posta Kutusu” olmak üzere üç farklı rol olup, kullanıcılar; sistemde kayıtlı kullanıcılara e-Fatura gönderebilir, sistemde kayıtlı kullanıcılardan e-Fatura alabilir, e-Faturaları bilgisayarlarına indirebilir, muhafaza ve istendiğinde ibraz edebilirler. Fatura düzenleme ve gönderme sürecine yönelik; “Temel Fatura Senaryosu” ve “Ticari Fatura Senaryosu” bulunur. E-Fatura açısından UBL (Universal Business Language- Evrensel İş Dili)' in UBL 2.0. standardı esas alınarak UBL Türkiye Özelleştirmesi (UBL-TR) UBL TR 1.0 paketi oluşturulmuştur. Genişletilebilir İşaretleme Dili (eXtensible Markup Language-XML) tabanlı Genişletilebilir Biçimlendirme Dili Dönüşümleri (eXtensible Stylesheet Language Transformations-XSLT) vardır. E-Fatura uygulamasından; e-Fatura Portalı, bilgi işlem sistemlerinin GİB sistemine entegrasyonu ve GİB tarafından özel entegrasyon izni alan kurumların sistemi aracılığıyla olmak üzere üç şekilde yararlanılmaktadır. Başlangıçta iki yöntem varken, 421 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği ile yurtdışında e-Fatura

servis sağlayıcılığı olarak bilinen “Özel Entegratörlük” müessesisi eklenmiştir (<http://www.efatura.gov.tr>, 30.09.2016).

Elektronik Fatura Kayıt Sistemi (EFKS) ve Elektronik Arşiv (e-Arşiv) Uygulaması

Elektronik Fatura Kayıt Sistemi (EFKS); kurum ve kuruluşların düzenledikleri faturalarda bulunan bazı bilgilerin, belirlenen uygulama ve veri standartları çerçevesinde GİB sistemine aktarılması şartıyla, faturalara ait ikinci nüshaların kâğıt olarak saklanması zorunluluğunu ortadan kaldırarak; ayrıca alıcılarına verilmek üzere hazırlanan birinci nüsha faturaların da güvenli elektronik imzalı dijital belge şeklinde oluşturulmasına olanak sağlayan pilot bir uygulama olup, 2008 yılında Avea İletişim Hizmetleri AŞ, Bursa Şehir içi Doğalgaz Dağıtım Ticaret ve Taahhüt AŞ, TNet AŞ, Turkcell İletişim Hizmetleri AŞ, Türk Telekomünikasyon AŞ ve Vodafone Telekomünikasyon AŞ ile protokol imzalanmak suretiyle devreye girmiştir (<http://www.efatura.gov.tr>, 30.09.2016). Günümüzde EFKS faturalar artık e-Arşiv Faturası olarak düzenlenmektedir.

**ÖS
363**

Elektronik Arşiv (e-Arşiv); Tebliğ’de yer alan şartlara uygun şekilde elektronik ortamda oluşturulan faturanın elektronik ortamda muhafaza ve ibraz edilmesini, E-Arşiv Uygulaması; GİB tarafından belirlenen standartlara uygun olarak faturanın elektronik ortamda oluşturulması, elektronik ortamda muhafazası, ibrazı ve raporlamasını kapsayan uygulamayı, ifade eder (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 433) 30.12.2013 Tarih ve Mükerrer 28867 Sayılı Resmi Gazete, Madde 2.). E-Arşiv uygulamasından yararlanmak isteyen mükelleflerin, öncelikle e-Fatura uygulamasına kayıtlı olmaları gerekmektedir. 08.01.2018 tarihi itibarıyla; e-Arşiv uygulaması kapsamına e-SMM ve e-MM uygulamalarını kullanmak isteyen mükellefler için GİB’e ait portal ile uygulamadan yararlanabilme olanağı getirilmiştir. Ancak uygulamadan, e-SMM veya e-MM uygulamalarına dâhil olabilmek için ise e-Fatura uygulamasına kayıtlı olma zorunluluğu bulunmamaktadır (e-Arşiv Başvuru Kılavuzu 2018, 3; 5).

Elektronik İrsaliye (e-İrsaliye) Uygulaması

Elektronik İrsaliye (e-İrsaliye); Tebliğde yer alan şartlara uygun olarak elektronik belge biçiminde oluşturulmuş sevk irsaliyesini, e-İrsaliye Yanıtı; e-İrsaliyenin muhteviyatını oluşturan malların alıcısı tarafından kabul durumunu gösteren elektronik belgeyi, e-İrsaliye Uygulaması; Başkanlık tarafından belirlenen standartlara uygun olarak hazırlanan e-İrsaliye ve e-İrsaliye Yanıtı mesajlarının, taraflar arasında güvenli bir şekilde aktarılması olanağını sunan uygulamaların genel adını, ifade eder (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487) 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete, Madde 2/1).

Mükellefler, e-İrsaliye Uygulamasından; ya kendi bilgi işlem sistemlerinin Başkanlık sistemlerine entegrasyonu yoluyla, ya www.efatura.gov.tr internet adresinde hizmete sunulan GİB Portalı ya da GİB’ten izin almış özel entegratörlerin bilgi işlem sistemleri aracılığıyla yararlanmaktadır (<http://www.efatura.gov.tr>, 12.03.2018).

Elektronik Serbest Meslek Makbuzu (e-Serbest Meslek Makbuzu / e-SMM)

Elektronik Serbest Meslek Makbuzu (e-Serbest Meslek Makbuzu);Tebliğde yer alan şartlara uygun olarak elektronik belge biçiminde oluşturulmuş serbest meslek makbuzunu,

e-Serbest Meslek Makbuzu Uygulaması; Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından belirlenen standartlara uygun olarak serbest meslek makbuzunun elektronik ortamda oluşturulması, muhafazası, ibrazı ve raporlamasını kapsayan uygulamayı, ifade eder (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487) 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete, Madde 2/1).

Mükellefler, e-Serbest Meslek Makbuzu (e-SMM) Uygulamasından; ya kendi bilgi işlem sistemlerinin Başkanlık sistemlerine entegrasyonu yoluyla, ya www.efatura.gov.tr internet adresinde hizmete sunulan GİB Portalı ya da GİB'ten izin almış özel entegratörlerin bilgi işlem sistemleri aracılığıyla yararlanmaktadır (<http://www.efatura.gov.tr>, 12.03.2018).

Elektronik Müstahsil Makbuzu (e-Müstahsil Makbuzu / E-MM)

Elektronik Müstahsil Makbuzu (e-Müstahsil Makbuzu); Tebliğde yer alan şartlara uygun olarak elektronik belge biçiminde oluşturulmuş müstahsil makbuzunu, e-Müstahsil Makbuzu Uygulaması; GİB tarafından belirlenen standartlara uygun olarak müstahsil makbuzunun elektronik ortamda oluşturulması, elektronik ve kâğıt ortamda muhafazası, ibrazı ve raporlamasını kapsayan uygulamayı, ifade eder (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487) 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete, Madde 2/1).

Mükellefler, e-Müstahsil Makbuzu (e-MM) uygulamasından; ya kendi bilgi işlem sistemlerinin Başkanlık sistemlerine entegrasyonu yoluyla, ya www.efatura.gov.tr internet adresinde hizmete sunulan GİB Portalı ya da Başkanlıktan izin almış özel entegratörlerin bilgi işlem sistemleri aracılığıyla yararlanmaktadır (<http://www.efatura.gov.tr>, 12.03.2018).

Elektronik ortamda düzenlenen belge uygulamalarından sonra elektronik defter düzeni incelenebilir.

2.3. Elektronik Muhasebe Defter Uygulamaları

Çalışmada bu alt başlıkta, öncelikle GİB'in e-Defter uygulaması kapsamındaki; elektronik ortamda tutulan defterler kapsamında Elektronik Defter (e-Defter) ile birlikte Defter Beyan Sistemi uygulamaları kısaca ele alınacaktır.

Elektronik Defter (e-Defter) Uygulaması: Yevmiye Defteri ve Defter-i Kebir

E-Defter; şekil hükümlerinden bağımsız olarak VUK' a ve/veya Türk Ticaret Kanunu (TTK)'ye göre tutulması zorunlu olan defterlerde yer alması gereken bilgileri kapsayan elektronik kayıtlar bütünü, E-Defter Uygulaması; GİB ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen format ve standartlara uygun olarak oluşturulan e-Defterlere ilişkin onay süreçlerinin yerine getirilmesi amacıyla hazırlanan www.edefter.gov.tr internet adresinde yer alan uygulamayı ifade eder (Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No: 1) 13.12.2011 Tarih ve 28141 Sayılı Resmi Gazete, Madde 2.). E-Defter uygulamasının ön koşullarından olan e-Fatura kullanıcısı olma zorunluluğu kaldırılmıştır. E-Defterlerin elektronik ortamda hazırlanması için XML formatında bir standart olan ve uluslararası kullanıma sahip Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili (eXtensible Business Reporting Language- XBRL) esas alınmış olup, başlangıç aşamasında e-Defter uygulamasında bilanço esasına tutulması gereken defterlerden sadece yevmiye defteri ve defteri kebir, XBRL-GL (Global Ledger) taksonomisine

göre oluşturulmaktadır.

E-Defter dosyaları ilgili kılavuzlarda belirtilen standartlar ve formata uygun biçimde hazırlanır, dosya “defter” şema yapısında öngörülen alana yerleştirilir. Oluşturulan “defter” dosyası mühürlenir ya da imzalanır, dosya bilgileri alınarak GİB Mali Mührü ile onaylanmış elektronik dosya “berat dosyası” oluşturulur, mühürlenir ya da imzalanır, paketlenir, paket de www.edefter.gov.tr adresinde bulunan e-Defter Uygulamasına giriş yapılarak yüklenir ya da web servis aracılığıyla gönderilir (<http://www.edefter.gov.tr>, 30.09.2016). Defterlerini elektronik ortamda oluşturmak, kaydetmek, muhafaza ve ibraz etmek isteyen gerçek ve tüzel kişi mükelleflerin; gerçek kişi mükelleflerin Elektronik İmza Kanunu hükümleri çerçevesinde üretilen NES veya Mali Mühür, tüzel kişi mükelleflerin Mali Mühür temin etmiş olmaları (Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No: 1) 3./3.1./3.1.2. Değişiklik Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No:1)’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Genel Tebliğ (Sıra No:2) 24.12.2013 Tarih ve 28861 Sayılı Resmi Gazete, Madde 1.), e-Defter tutulması, kaydedilmesi, onaylanması, saklanması ve ibrazında kullanılacak yazılımın uyumluluk onayı almış bir yazılım olması, şartlarını taşıması gerekir (Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No:1) 13.12.2011 Tarih ve 28141 Sayılı Resmi Gazete, Madde 3./3.1./3.1.1.).

**ÖS
365**

Defter-Beyan Sistemi Uygulaması

Defter-Beyan Sistemi; serbest meslek erbabı, işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler ile basit usule tabi olan mükelleflerin kayıtlarının elektronik ortamda tutulmasına, bu kayıtlardan serbest meslek erbabı ile işletme hesabı esasına göre defter tutanların defterlerinin elektronik olarak oluşturulması ve saklanmasına, vergi beyannameleri, bildirim ve dilekçelerin elektronik olarak verilebilmesine, elektronik ortamda belge düzenlenebilmesine olanak tanıyan ve kapsamda yer alan mükelleflerin GİB veri tabanında yer alan diğer bilgilerini mükelleflerin bilgisine sunan sistemi, ifade etmektedir (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No. 486) 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete, Madde 4/ç).

Sisteme; www.defterbeyan.gov.tr adresi üzerinden giriş yapılarak, gelir, gider, çalışan, stok, sabit kıymet gibi kayıtlar elektronik ortamda yapılabilir, defterler bu kayıtlardan hareketle elektronik ortamda oluşturulur ve beyannameler hazırlanıp onaylanabilir (<https://www.defterbeyan.gov.tr>, 12.03.2018). Defter-Beyan Sistemi üzerinden, işletme defteri, çiftçi işletme defteri, serbest meslek kazanç defteri, amortisman defteri, envanter defteri, damga vergisi defteri, ambar defteri ile bitim işleri defteri elektronik ortamda tutulabilecektir. Hekimler tarafından protokol defterine, borsa acentaları ile noterler ve noterlik görevini ifa ile mükellef olanlar tarafından ise resmi defterlerine yapılan kayıtlardan bağımsız olarak, mükellefiyete ilişkin olarak yapılan işlemlerin kayıt zamanına yönelik süreler içerisinde Sisteme kaydedilmesi gerekmektedir. Defter-Beyan Sistemi üzerinden tutulan defterler, 213 sayılı Kanun kapsamında geçerli kanuni defter olarak kabul edilecektir (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No. 486) 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete, Madde 9/1-8).

2.4. Elektronik Belge ve Defter Kontrolü ile Denetimi

Faturanın GİB üzerinden başarıyla geçip geçmediğinin sorgulanması; fatura XML'i üzerinden, e-Fatura Görüntüleyici program aracılığıyla yapılmaktadır (e-Fatura Görüntüleyici

2015). E-Arşiv Fatura, ek bir programa gereksinim olmaksızın GİB'in web sayfasındaki sorgulamayla kontrol edilir. Türkiye'de e-Defter, GİB'in yayımlamış olduğu güncel şema ve şematron kontrollerinden geçirilir. Bu kontroller, GİB'ten onay almış uyumlu yazılım programları aracılığıyla yapılır (e-Defter (Uygulama Kılavuzu) 2018). Denetim elemanı; mükellefin ibraz ettiği e-Defter ve beratını aldıktan sonra, <http://www.edefer.gov.tr> web sayfasından edindiği "e-Defter Görüntüleme Aracı" ile imzasının veya mührünün doğru olup olmadığını teyit eder (Doğan 2012, 43-44).

3. TÜRKİYE'DE MUHASEBE VE DENETİM ONTOLOJİSİNDE E-DÖNÜŞÜM SÜRECİ KAPSAMINDAKİ DİJİTAL PARADİGMALARIN GELİŞİM SÜRECİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ös
366

Çalışmada bu başlık altında; Türkiye'deki muhasebe ve denetim ontolojisiinde dijital uygulamaların gelişim süreci bilgisi verilecektir. Tarafımca 2011 yılından itibaren düzenli aralıklarla sistemin tasarlayıcısı ve uygulayıcısı GİB'in internet sayfası aracılığıyla web tabanlı araştırma bulgularına ulaşılmıştır. Bu çalışma, uygulamaların başlangıcıyla günümüze değin göstermiş olduğu trendi izlemek amacıyla, sadece seçilmiş tarihler itibariyle yapılan istatistiki bulgular ve değerlendirilmeleri içermektedir. Söz konusu veriler, tablo 1 ve tablo 2'deki gibi özet olarak sunulabilir:

Tablo 1. E-Muhasebe Belge Uygulamalarına Yönelik Betimleyici İstatistiki Bulgular

e-Fatura Uygulaması	Kayıtlı kullanıcı sayısı toplam 76.455 adettir. 2018 yılında periyodik aralıklarla yapılan araştırmalarda bu sayı; Nisan 2018'de 75.469 adet iken, Mart 2018'de 74.837 ve Ocak 2018'de 74.149 adettir. Yine Aralık 2016'da 52.442, Haziran 2016'da 51.107, Ocak 2014'te 19.142 adettir.
	GİB'ten özel entegrasyon izni almış kurum sayısı 81 adettir. Periyodik aralıklarla yapılan araştırmalarda bu sayı; Aralık 2016'da 57, Haziran 2016'da 51, Ocak 2014'te 26 adettir.
	GİB' ten E-Fatura Saklama Hizmeti Verme izni alan kurum sayısı 68 adettir. Periyodik aralıklarla yapılan araştırmalarda bu sayı; Aralık 2016'da 44, Haziran 2016'da 42, Ocak 2014'te ise 25 adettir.
e-Arşiv Uygulaması	Kayıtlı kullanıcı sayısı toplam 14.856 adettir. 2018 yılında periyodik aralıklarla yapılan araştırmalarda bu sayı; Nisan 2018'de 13.945 adet iken, Mart 2018'de 13.239 ve Ocak 2018'de 12.480 adettir. Yine Aralık 2016'da 4.621 ve Haziran 2016'da ise 3.692 adettir.
	GİB'ten hizmeti vermek için izin alan özel entegratörlerin toplam sayısı 72 adettir. Periyodik aralıklarla yapılan araştırmalarda bu sayı; Nisan 2018'de 51 adet iken, Aralık 2016'da 47 ve Haziran 2016'da ise 44 adettir.

e-İrsaliye Uygulaması	Kayıtlı kullanıcı sayısı toplam 62 adettir. 2018 yılında periyodik aralıklarla yapılan araştırmalarda bu sayı; Nisan 2018’de 37 adet iken, Mart 2018’de 22 ve Ocak 2018’de ise 10 adettir.
	GİB’ten özel entegrasyon izni almış kurum sayısı 32 adettir.
e-Serbest Meslek Makbuzu Uygulaması	Kayıtlı kullanıcı sayısı toplam 615 adettir. 2018 yılında periyodik aralıklarla yapılan araştırmalarda bu sayı; Nisan 2018’de 434 adet iken, Mart 2018’de 322 ve Ocak 2018’de ise 161 adettir.
	GİB’ten özel entegrasyon izni almış kurum sayısı 23 adettir Bu sayı, Mart 2018’de 2 adettir.
e-Müstahsil Makbuzu Uygulaması	Kayıtlı kullanıcı sayısı toplam 17 adettir. Bu sayı; Mart ve Nisan 2018’de 8 adettir.
	GİB’ten özel entegrasyon izni almış kurum sayısı 9 adettir.

Kaynak: <http://www.efatura.gov.tr>, 30.06.2018; Tektüfekçi 2014, 2016.

Tablo 2. E-Defter Uygulamalarına Yönelik Betimleyici İstatistik Bulgular

e-Defter Uygulaması	Kayıtlı kullanıcı sayısı toplam 71.418 adettir.2018 yılında periyodik aralıklarla yapılan araştırmalarda bu sayı; Nisan 2018’de 71.081 adet iken, Mart 2018’de 70.901 adettir. Yine Aralık 2016’da 53.883, Haziran 2016’da 50.058 adettir.
	Uygulama için uyumluluk onayı alan toplam yazılımcı sayısı 175 adet olup, toplam yazılım sayısı ise 191 adettir. Periyodik aralıklarla yapılan araştırmalarda bu sayı; Aralık 2016’da yazılımcı 169 ve yazılım 186’dır. Ocak 2014’te ise 26 adettir.

Kaynak: <http://www.efatura.gov.tr>, 30.06.2018; Tektüfekçi 2014, 2016.

Tablo 1 ve Tablo 2’den de görüleceği üzere; e-Dönüşüm sürecinde elektronik belge ve defter uygulamalarını kullanıcı sayısının Türkiye’deki başlangıç aşamasından günümüze değin ne denli bir artış gösterdiği açıktır. Tarafımca periyodik aralıklarla yapılan araştırmaların sonucunun değerlendirilmesi gerek günün koşullarına göre mevcut durum değerlendirilmesinin yapılmasını sağlamakta ve gerekse de uygulamanın gidişatını belirleyici olmaktadır. Kısacası, uygulamalar benimsenmiş ve kullanımı yaygınlaşmıştır.

4. TÜRKİYE’DE E-DÖNÜŞÜM SÜRECİ KAPSAMINDAKİ DİJİTAL MUHASEBE VE DENETİM UYGULAMALARI ÜZERİNE PRAGMATİK BİR ARAŞTIRMA

“Acaba ülkemizde e-Dönüşüm süreci kapsamındaki dijital muhasebe ve denetim uygulamalarına hazır mıyız ya da ne denli hazırız? sorusuna nitel araştırma yöntemlerinden odak grup görüşmesinden yararlanılarak uygulamacıların görüşleriyle cevap aranmıştır.

Maliye Bakanlığı GİB tarafından 23.11.2017 tarihinde yayımlanan taslak tebliğ ile ilgili görüşe yönelik özel bir blog sitesi uygulayıcılara bir anket hazırlamış, anket sonucunda “Bu Dönüşüme Hazır mıyız” sorusuna katılımcıların %86’sının Hayır cevabını verdiği görülmüştür (<http://e-defterbeyan.com> 12.03.2018). Ancak bu araştırma sadece bilgi amaçlı olup, defter beyan sistemine yöneliktir.

Ayrıca sistemin kullanılmaya başlanmasıyla beraber sorunlar yaşanmış, eksikliklerle karşılaşmıştır. Bu nedenle, mali müşavirlerin sorunlarla beraber beklentilerini içeren raporların GİB’e iletildiği bilinmektedir (Defter Beyan Sistemi ile ilgili Yaşanan Sorunlar 2018). Ancak sistemin uygulamaya geçişinden artık 6 ay geçtiği için bu süre zarfında pek çok sorun çözüm bulmuştur. Çünkü Türkiye çapında GİB’e ulaşan geri bildirimlere çözüm odaklı yaklaşım sergilenmektedir.

ÖS
368

Çalışmada; söz konusu tüm uygulamalara ilişkin uygulayıcıların bilgi ve görüşlerinin alınması amaçlanmış ve Sosyal Bilimlerde tercih edilen Nitel Araştırma Yöntemlerinden Nitel Bir Görüşme Yöntemi olan Odak Grup Görüşmesinden yararlanılmıştır. Odak grup görüşmesi, sekiz Mali Müşavirle, İzmir ilinde Moderatör eşliğinde gruptaki bir müşavirin bürosunda gerçekleştirilmiştir. Büroda çalışan bir personel not almak üzere gözlemci olmuş, veri toplama araçlarından yararlanılmıştır. Görüşme, toplam 2 saat sürmüş ve her katılımcıya en az 10–15 dakika verilmiştir. Görüşmede yararlanılan soru formu tablo 3’deki gibidir

Tablo 3. e-Dönüşüm Sürecindeki Dijital Muhasebe ve Denetim Uygulamalarına Yönelik Odak Grup

Görüşme Soru Formu
(1) Kendinizi kısaca tanıtabilir misiniz? (İş (kendi büronuz mu vb.), yaş, cinsiyet, eğitim durumu, unvan vd.).
(2) Mali Müşavirler açısından e-Muhasebe Belgeleri Uygulamalarını ne şekilde algılıyor ve nasıl değerlendiriyorsunuz?
(3) Mali Müşavirler açısından e-Muhasebe Defterleri Uygulamalarını ne şekilde algılıyor ve nasıl değerlendiriyorsunuz?
(4) Acaba Türkiye’de Dijital Muhasebe ve Denetim Uygulamalarına hazır mıyız?
(5) Acaba Türkiye’deki söz konusu e-Dönüşüm Sürecine hazır mıyız?

Görüşmeye 1’i Yeminli Mali Müşavir, 7’si Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olmak üzere 8 müşavir katılmıştır. Sadece biri kadın olup, yaş aralığı 30-45 arası değişmektedir. Biri lisansüstü diğerleri lisans eğitimine sahiptir.

Araştırmanın sonucunda; uygulayıcıların, genelde Türkiye’de elektronik belge ve defter uygulamalarına geçişi e-Dönüşümün ayrılmaz bir parçası olarak gördükleri, bunun için de olumlu bir değişim şeklinde değerlendikleri ortaya çıkmıştır. Türkiye açısından görüşme sonucunda; e-Fatura, e-Arşiv, yeni olmasına karşın e-İrsaliye ve e-Defter uygulamalarını kullanımın artık özümsemiği, ancak cari yılda dijital sisteme dâhil olan yeni güncel belgeler e-Serbest Meslek Makbuzu ve e-Müstahsil Makbuzu ile Defter Beyan Sistemi uygulamalarına henüz geçişin tam olarak sağlanamadığı tespit edilmiştir.

5. TÜRKİYE’DE MUHASEBE VE DENETİM ONTOLOJİSİNDE E-DÖNÜŞÜM SÜRECİNDEKİ DİJİTAL PARADİGMALARA PRAGMATİK YAKLAŞIM ÜZERİNE FELSEFİ TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji, Mantık terimi olarak “Ontoloji; felsefenin varlıkla uğraşan kısmıdır. Varlığı bütünüyle inceler, nedenlerini ve ilkelerini araştırır” (Akarsu 1975). Ontoloji terimi ilk kez 17. yüzyılda kullanılmakla birlikte, felsefi bir yaklaşım olarak ele alınması eski Yunan’a (özellikle Aristoteles’e) kadar uzanmaktadır (<https://www.dmy.info/felsefe-terimleri-sozlugu>, 30.04.2018).

Ontolojiler; varlıklar için ortak tanımlamalar olup, farklı terimleri açıklamak için kullanır. Ontolojiler sayesinde sınıflandırmanın ötesinde kavramlar arasında anlamsal ve mantıksal bağlantılar kurulabilir (<http://www.w3.org>, 30.04.2018). Teknolojinin gelişmesinde; bilimsel çalışmalar, makine, organizasyon, teknik operasyon, kültür ve toplum vb. gibi pek çok faktör etki etmiştir. Teknolojinin felsefesinde, fiziksel donanım (hardware) ve kuramsal boyutları (software) bir bütündür (Ihde 1993).

Günümüzde bilişim teknolojisinde web sayfaları; kullanıcılarına yapısal olmayan, dinamik, dağınık ve hızla büyüyen bir veri yığını sunmakta, bu bağlamda Büyük Veri (Big Data), yapay zekâ vb.’den söz edilmektedir. Web sayfaları bireylerin okuması için tasarlanmış, içeriğindeki bilgilerin birbirleri ile olan anlamsal ilişkileri belirtilmemiş, sadece kolaylıkla okunabilir şekilde düzenlenmiştir. Bu nedenle web sayfalarının içeriğini sadece insanlar anlamlandırabilmekte, bilgisayar programlarının işleme ve anlamlandırması olası bulunmamaktadır (Şengün 2015). Bu konudaki ilk çalışma, Tim Berners Lee (2001) tarafından yapılmış olup, bugünkü web’ten farklı bir sistem olmayan ve bir uzantısı olan anlamsal web (semantic web) kavramı ile web sayfalarının içeriklerini bilgisayarların da anlamasını sağlayan bir yapıyı ortaya koymuştur. Web’in ilk versiyonu web 1.0 kullanıcı ile etkileşime izin vermeyen sadece bilgi aramak ve okumak için kullanılan statik ve tek yönlü bir yapıya sahip olduğundan çok sayıdaki kullanıcı doğrudan kaynağa giderek bilgi almışlardır. Kullanıcı sayısının artışı, mevcut içerikleri değiştirme ve kendi içeriklerini oluşturma isteğiyle web 2.0 geliştirilmiştir. Web’teki gelişmelerle birlikte çok yoğun bir bilgi yoğunluğuna çözüm olarak da anlamsal web olarak da adlandırılan web 3.0 ortaya çıkmıştır (Aghaei ve diğerleri 2012; Şengün 2015). Bilişim açısından ontolojiler Web Ontoloji Dili (Web Ontology Language-OWL) uzantılı dosyalarda anlamsal bütünlüğün sağlanabildiği Ontoloji Tabanlı Erişim Denetimi (Ontology Based Access Control-OBAC); erişilecek nesne, üzerinde gerçekleştirilebilecek eylemler ve eylemlerin hangi koşullar altında gerçekleştirilebileceğini belirten kısıtlar olarak tanımlanmaktadır (Can ve Ünalır 2010).

Çalışmada bu başlık altında konuya ilişkin, 3 No.lu ana başlıktaki istatistiki bulgularına yer verilen yazılım bilgisinden hareketle uyumlu yazılım çözümlerine web tabanlı bir örnek sunularak bilim ve teknolojide muhasebe ile denetimin rolü açıkça ortaya koyulabilir.

1 Sıra No.lu Elektronik Defter Genel Tebliği’ne göre, GİB’ten onay almış paket yazılımlara “uyumlu yazılım” adı verilmektedir. Yazılımlar genellikle “E-Defter” olarak adlandırılmış, versiyon/sürüm no.su açısından her yeni olan ayrı kabul edilmiş ve 1.0 benimsenmiştir. Yazılımlardan, herhangi bir muhasebe programına bağlı olmaksızın tüm muhasebe programlarından kayıtlar olarak e-Defter oluşturmada genellikle platform bağımsızlardır.

Söz konusu dijital paradigmalardan gerek uygulamada ve gerekse de muhasebe eğitiminde aktarılmasında bu yazılımlardan yararlanılmaktadır.

Türkiye’de e-muhasebe ve denetim uygulamalarında kullanılan birçok yazılım bulunmaktadır. Ancak konunun oldukça kapsamlı olması nedeniyle, bilinirlik ve kullanım yaygınlığı düzeyine göre tesadüfi seçilen web tabanlı uyumlu yazılıma ilişkin örnekleme yapmak yerinde olacaktır.

LUCA e-Fatura, e-Arşiv ve e-Defter Çözümü

Luca Projesi, “Bulut Mimarisi” teknolojisinin “Yazılım Servis olarak Sunulması (SaaS)” Modelinin Türkiye’deki ilk başarılı ve ödüllü uygulamasıdır. Luca Muhasebe Yazılımı (Mali Müşavir Paketi), Luca Net KOBİ Ticari Yazılım ve Luca KOZA Ticari Yazılım ile çözümler sunmaktadır. Luca yazılımında e-Fatura ve e-Arşiv Faturası çözümü için ayrıca Ticari Yazılımlardan (Luca Net KOBİ veya Luca KOZA) birine üye olunması gerekir. Bunun yanı sıra Luca e-Defter çözümünü Luca Mali Müşavir Paketi (MMP)’nde sunmaktadır (<http://www.luca.com.tr>, 16.01.2017). Luca MMP’de Luca E-Defter Uygulaması ile E-Defter ve İç Kontrol ekran görüntüleri şekil 1 ve şekil 2’deki gibidir.

ÖS
370

Şekil 1. Luca E-Defter Uygulaması Ekran Görüntüsü

Kaynak: <http://www.luca.com.tr>, 16.01.2017.

ÖS
371

Şekil 2. Luca Muhasebe Yazılımı E-Defter ve İç Kontrol Ekran Görüntüsü

Kaynak: <http://www.luca.com.tr>, 16.01.2017.

LUCA'da yapılan kayıtların Defter Beyan Sistemi'ne uygun bir şekilde çevrilerek online olarak aktarılması yönündeki çalışmalar tamamlanmıştır. Luca Defter Beyan Sistemi ekranı Şekil 3'deki gibi görselleştirilebilir.

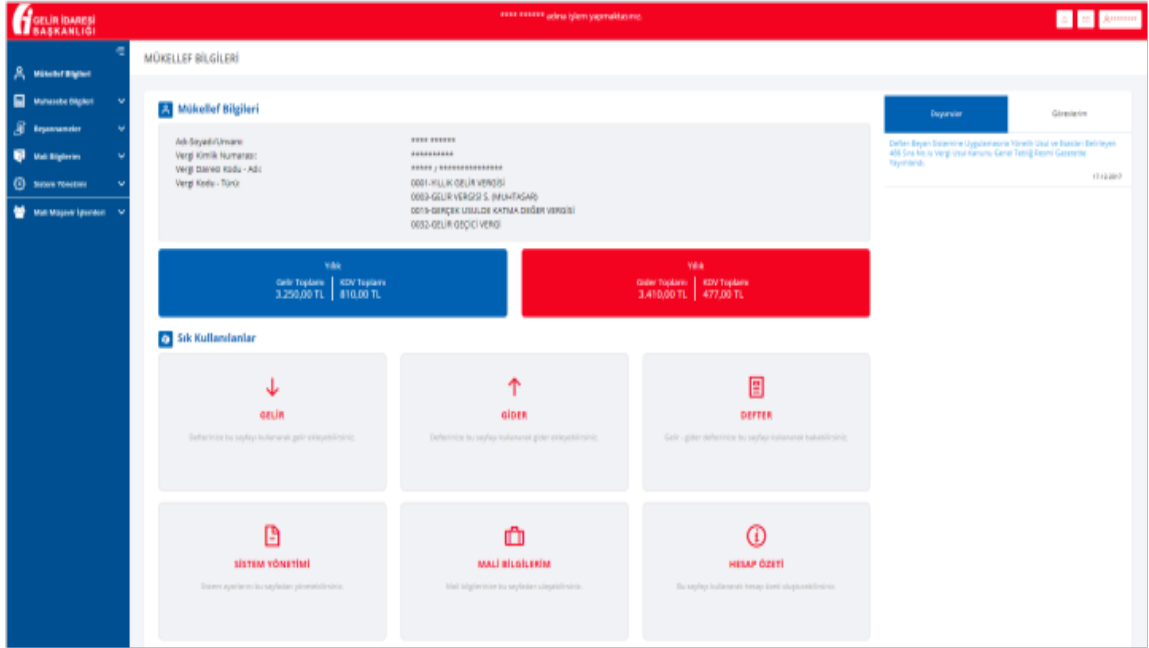
Şekil 3. Luca Defter Beyan Sistemi Ekran Görüntüsü

Kaynak: [lucadan_gelismeler.pdf](#) 2018.

GİB Defter Beyan Sistemi

E-Defter Beyan sistemi; bir muhasebe programına ihtiyaç duyulmaksızın internet olduğunda vergisel ve ticari işlemlerin elektronik ortamda kayıt altına almakta, kırtasiyeciliği azaltmakta, defter tasdikine ihtiyaç duyulmamakta, defter muhafaza maliyeti oluşmamakta, fatura ve makbuz gibi belgelerin elektronik olarak düzenlenebilmesi gibi olanaklar sayesinde yükümlülüklerle ilişkin bürokratik işlemler ve uyum maliyetlerini azaltmakta, kayıt dışı ekonomi ile etkin bir şekilde mücadele edilmesini ve vergiye gönüllü uyumun artırılmasını sağlamaktadır (<https://www.defterbeyan.gov.tr>, 12.03.2018). Defter Beyan Sistemi ekranı şekil 4'deki gibidir:

ÖS
372

Şekil 4. Defter Beyan Sistemi Anasayfa Ekran Görüntüsü

Kaynak: GİB Defter Beyan Sistemi Kılavuzu 2018, 3.

Luca Bağımsız Denetim Programı

TÜRMOB-TESMER tarafından geliştirilen Luca Bağımsız Denetim Yazılımı uzaktan masaüstü bağlantısıyla çalışmaktadır. Luca Bağımsız Denetim Yazılımı ile Türkiye Denetim Standartları ve Türkiye Muhasebe Standartları çerçevesinde raporlar hazırlanabilir (<http://www.luca.com.tr>).

Tüm elektronik uygulamalara ilişkin şema, şematron, portal vd. bilgiler göz önünde bulundurulduğunda anlamsal ontolojik olarak oluşturuldukları açıktır ve anlamsal web kullanımı söz konusudur.

Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji, Mantık terimi olarak "Paradigma; birbiriyle yarışan farklı bilimsel yöntem, varsayım, yaklaşım ya da kuramları içeren çerçevedir. Genel olarak, ideal

bir durum ya da örnek, bir şeye bakış tarzı; yargılama ölçütü sağlayan her türlü modeldir. Bilimde kullanılan ön kabuller, yenisi gelene kadar genel kabul görmüşlüğüne sürdürmektedir. Paradigma, kuram (teori) kavramından farklılık arz eder. Çünkü paradigma olması için; yeni ve benzersiz olması, yeniliğinin gelecekteki çalışmalara kaynaklık etmesi gerekir” (Akarsu 1975).

Türkiye’de şirketler arası ilk e-Fatura Filli Boya tarafından kesilmiş, (Referans Gazetesi 2010). e-Fatura için ilk özel entegratör ING Bank olmuş (Sözcü Gazetesi 2013) ve İzmir merkezli Netsis GİB tarafından ilk e-Fatura entegrasyon çözümü onaylanan yazılım olmuştur (<http://netsis.com.tr> 2010). E-Defter uygulamasına geçen ilk üretim şirketi de Şölen (Perakende Bülten 2012)’dir. Söz konusu uygulamalar ülkemiz için yeni uygulamalara örnek oluşturmuş ve kendilerinden sonra gelen uygulayıcılara kaynaklık etmiştir.

Genellikle e-dönüşümün parçası olarak dijital çağda elektronik belgelere ve defterlere geçişin alt yapısının oluşturulmasından sonra artık e-Fatura’ya geçişler hız kazanmış, 01.01.2018 tarihi itibarıyla, e-Fatura, e-Arşiv Fatura, e-İrsaliye ve e-Defter uygulamalarına zorunlu olarak dâhil olması gereken mükelleflerin kapsamı genişletilmiştir. E-Arşiv ve e-İrsaliye uygulamalarına da 01.01.2019 tarihi itibarıyla geçişler zorunlu olmuştur. Yine e-Fatura uygulaması; 01.01.2018 tarihi itibarıyla sisteme dâhil olan e-Serbest Meslek Makbuzu ve e-Müstahsil Makbuzu için bir model oluşturmuştur. Benzer şekilde e-Defter de belirlenen mükellefler için gündeme gelen Defter-Beyan Sistemi uygulamasına yönelik portal, arayüz vb. ile bir paradigma olmuştur. Tüm bu uygulamalar dijital paradigmlar olarak kabul görmektedir.

Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji, Mantık terimi olarak “Pragmatizm, başarıcılık olup, ölçüt olarak sonuç veya eylemin yararını gören öğretiler” (Akarsu 1975). Aslında hakikati ve gerçekliği sadece eylemlerin sonuçları ve başarıları ile değerlendiren felsefe öğretisi kabul edilir. Başka bir ifadeyle düşüncelerin, politikaların ve önerilerin değerlerinin yararlılıkları, işlevlilikleri ve uygulanabilirlikleri ile belirlenmesi ilkesine dayanan görüştür. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde özellikle ABD’de İngiltere’de ortaya çıkan düşünce doğrultusudur. Doğruluğun ölçütünü bilginin uygulanmasında görür. Bu anlayışa göre; yaşama yararlı olan, onu ileri götüren iyidir. Bilgi ve doğruluk yaşam için sadece birer araçlardır. Eylemin öğretiler, deneyimin sabit ilkelerden önce geldiğini, düşüncelerin anlamlarının sonuçlarından, doğruluklarının da doğrulanabilirliklerinden elde edildiğini savunur. Pragmatistlere göre bir düşünce, yaşam için elverişli olduğu sürece inanç alanında iyi olduğunu ispat eden her şey “doğrudur”. Doğru olan, belirli nedenler ölçüsünde aynı zamanda iyidir. İşte pragmatizm doğruyla iyiyi birleştirmektedir (<https://www.dmy.info/felsefe-terimleri-sozlugü>, 30.04.2018).

Muhasebe alanında daha fazla bilgiye ulaşma isteği bilgisayara olan gereksinimle beraber muhasebenin ürünü olan bilgiye istenilen nitelikleri kazandırılmış, bilgisayar muhasebeye bir destek araç olmuştur (Özal Yıldırım Tek 1983, 11). Bilgisayarlar daha büyük, hızlı ve daha güvenilir duruma geldikçe, beklenen iş hacmi de büyümüş, sadece giriş-çıkış aracı yerine farklı ve birden fazla kullanıcılar tarafından işletilen program ve verileri kabul edebilir hale dönüşmüştür (Akdoğan ve Aydın 1987, 58). Muhasebe bilgi sistemlerinde verilerin işlenmesi, saklanması ve iletilmesinin manyetik ortamlarda yapılması muhasebe verileri ve yazılımlarının güvenliği konusunda bazı sorunları da beraberinde getirmiştir (Karakaya 1994, 118). Günümüzde artık bütünleşik sistemlere dayalı muhasebe uygulamalarıyla web tabanlı yazılımlarla bulut bilişim teknolojilerinden yararlanılmaktadır.

Bilgi çağında Endüstri 4.0, Toplum 5.0 konuları kapsamında e-dönüşüme geçişle birlikte dijital uygulamalar ön plandadır. Endüstri 4.0, nesnelere interneti, akıllı ürünler, dijital üretim ve dijital teknolojiler bütünüdür. Özellikle büyük veri kullanımı, yapay zekâ gibi ileri analitik uygulamalarıyla tüm sektörlerdeki ürün ve/veya hizmet üretimine önemli ölçüde yararlar sağlamaktadır (Endüstri 4.0 Dönüşümü 2017). Ülkemizde halen Endüstri 2.0 ve Endüstri 3.0 aşamasında olup, kısmen Endüstri 4.0'a başlamıştır. Bu bağlamda e-dönüşüm sürecindeki elektronik muhasebe belge ve defter düzenine geçilmiştir. Türkiye için endüstri 4.0'la bütünleşen e-uygulamalar pragmatiktir. Çünkü doğru uygulamalardır.

6. SONUÇ

ös
374

Türkiye'de e-Dönüşüm sürecinde elektronik ortamdaki düzenlemelere tek yetkili kuruluş bilindiği üzere Maliye Bakanlığı GİB olup, e-Fatura ilk pilot uygulamasını 2008 yılında EFKS ile başlatmıştır. Elektronik ortamda temel ve ticari fatura olarak e-Fatura uygulaması; 397 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği ile 2010 yılında yürürlüğe girmiş ve 01.09.2013 tarihinden itibaren zorunluluk kapsamında başlamıştır. Günümüzde EFKS kapsamındaki faturalar artık e-Arşiv Fatura olarak düzenlenmektedir. Faturanın yanında yardımcı belge olan sevk irsaliyesi de GİB tarafından e-İrsaliye olarak 2017 mali yılında sisteme taslak olarak dâhil edilmiş, e-Arşiv ile 2019 yılından itibaren zorunluluk kapsamına alınmıştır. Elektronik muhasebe belgeleri kapsamına, 01.01.2018 tarihi itibarıyla cari yılda zorunluluk olmamakla birlikte e-Serbest Meslek Makbuzu ve e-Müstahsil Makbuzu uygulamaları da dâhil edilmiştir. Türkiye'de başlangıç aşamasında bilanço esasına göre tutulması zorunlu olan yevmiye defteri ve defter-i kebir bazındaki e-Defter uygulaması; 1 Sıra No.lu Elektronik Defter Genel Tebliği 2011 yılında yürürlüğe girmiş, 01.09.2014 tarihinden itibaren zorunluluk kapsamında başlamıştır. Elektronik muhasebe defterleri kapsamına, 01.01.2018 tarihi itibarıyla gündeme gelen belirlenen mükellefler için Defter-Beyan Sistemi kullanımı da eklenmiştir. Bu çalışmada, söz konusu dijital uygulamaların Türkiye'deki gelişim süreci web tabanlı araştırma ile ortaya koyulmuştur. Ardından uygulayıcıların görüşü, nitel araştırma yöntemlerinden odak grup görüşmesi aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca akıllı teknolojilerin kullanımıyla bütünleşik sistemlere dayalı web tabanlı GİB tarafından onay almış uyumlu yazılımın çözüm örnekleri sunulmuştur. Yine çalışmada söz konusu yeni nesil tüm uygulamalar, muhasebe ve denetim ontolojisiinde dijital paradigmalar olarak pragmatik bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Sonuç olarak, cari yılda gündeme alınan uygulamaların da bu çalışmada 6 aylık süre içinde incelenmesi konulara farkındalık yaratacaktır. Bu çalışmada; Türkiye'de elektronik muhasebe ve denetim ontolojisi ışığında e-dönüşüm süreci kapsamındaki dijital paradigmalar, gerek teorik ve gerekse de felsefi boyutu açısından tartışılmıştır. E-Dönüşümün ütopya olmadığı, ontolojinin ışığında dijital paradigma olarak görüldüğü açıktır. Bu yönüyle çalışma alandaki uluslararası yazına değer katmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aghaei, S., M. A. Nematbakhsh ve H. K. Farsani. 2012. Evolution Of The World Wide Web: From Web 1.0 To Web 4.0, International Journal of Web & Semantic Technology, 3 (1).
- Akarsu, B. 1975. Felsefe Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Akdoğan, N. ve H. Aydın. 1987. Muhasebe Teorileri, G.Ü. Yayın No: 98, İİBF Yayın No: 44, A.Ü. Basımevi, Ankara.
- Berners-Lee, T., J. Hendler ve O. Lassila. 2001. The Semantic Web: A New form of Web Content that is Meaningful to Computers Will Unleash a Revolution of New Possibilities, Scientific American, 284 (5).
- Can, Ö. ve M. O. Ünalır. 2010. Ontoloji Tabanlı Erişim Denetimi, Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 16 (2).
- Defter Beyan Sistemi ile ilgili Yaşanan Sorunlar Hk. 21.02.2018 Tarih ve 2018/2142 sayılı yazı.
- Defter-Beyan_Sistemi_Duyurusu, 08.01.2018.
- Doğan, U. 2012. “100 Soruda E-Defter”, Vergi Sorunları Dergisi, Ocak (280’in Eki).
- e-Arşiv Başvuru Kılavuzu, Versiyon: 1.4, Ocak 2018.
- e-Defter (Uygulama Kılavuzu), Versiyon: 01. 06. 2018.
- e-Fatura Görüntüleyici (Kullanım Kılavuzu V-1.0), 2015.
- Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No: 1) 13.12.2011 Tarih ve 28141 Sayılı Resmi Gazete.
- Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No:1)’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Genel Tebliğ (Sıra No:2) 24.12.2013 Tarih ve 28861 Sayılı Resmi Gazete.
- Endüstri 4.0 Dönüşümü, Smart Industry Ekonomist, 24. 12. 2017
- Gelir İdaresi Başkanlığı Defter Beyan Sistemi Kılavuzu, 2018-dbs-kilavuz, 2018.
- <http://e-defterbeyan.com> (Erişim Tarihi: 12. 03. 2018).
- <http://netsis.com.tr> 2010.
- <http://www.edefter.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 30. 09. 2016, 30. 06. 2018).
- <http://www.efatura.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 30. 09. 2016, 12. 03. 2018, 30. 06. 2018).
- <http://www.luca.com.tr>, (Erişim Tarihi: 16. 01. 2017).
- <http://www.w3.org/TR/owl-features>, (Erişim Tarihi: 30. 04. 2018).
- <https://www.defterbeyan.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 12. 03. 2018).
- <https://www.dmy.info/felsefe-terimleri-sozlugu>, (Erişim Tarihi: 30. 04. 2018).
- Ihde, D. 1993. Philosophy of Technology. Paragon House, New York.

Karakaya, M. 1994. Muhasebe Bilgi Sistemi ve Bilgi Teknolojisi, Ankara.

lucadan_gelismeler.pdf 2018.

Özal, Ö., O. Yıldırım ve N. Tek. 1983. Muhasebe, E.Ü. Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları No: 5, E.Ü. Matbaası, İzmir.

Perakende Bülten 2012.

Referans Gazetesi 2010.

Sözcü Gazetesi 2013.

Şengün, G. 2015. Bilişimde Ontoloji Kavramı ve İstatistik Ontolojisi, Başkent Üniversite Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

ÖS
376

Tektüfekçi, F. 2014. “E-Belge ve E-Defter Uygulaması”, İzmir Yeminli Mali Müşavirler Odası Dergisi, Ocak-Şubat, 118.

Tektüfekçi, F. 2016. E-Dönüşüm Sürecinde Elektronik Muhasebe Uygulamaları: Elektronik Belge Uygulaması-Elektronik Defter Uygulaması, 1. Basım, Aralık, Kitap Ana Yayınevi, İzmir.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 397) 05. 03. 2010 Tarih ve 27512 Sayılı Resmi Gazete.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 421) 14. 12. 2012 Tarih ve 28497 Sayılı Resmi Gazete.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 433) 30. 12. 2013 Tarih ve Mükerrer 28867 Sayılı Resmi Gazete.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 433)’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Sıra No: 443) 30. 12. 2014 Tarih ve 29221 Sayılı Resmi Gazete.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 454) 20. 06. 2015 Tarih ve 29392 Sayılı Resmi Gazete.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 486) 17. 12. 2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487) 17. 12. 2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete.

01.01.2018 Tarihi İtibariyle E-Fatura, E-Arşiv Fatura ve E-Defter Uygulamalarına Zorunlu Olarak Dâhil Olması Gereken Mükellefler Hakkında Duyuru 20. 12. 2017.

2018-Yilinda-Sistemi-Kimler-Kullanacak 22. 01. 2018.